

Externa och interna hot mot den europeiska konstruktionen: dags att ta EU:s existentiella problem på allvar!

Valet till EU-parlamentet i EUs 28 medlemsstater 2014 skedde i en kontext där det blev tydligt att själva fundamentet för det europeiska projektet är utsatt för hot både från externa som interna aktörer. I takt med att federaliseringen av EU-konstruktionen antagit mer tydliga former och EU-parlamentet fått mer beslutsmakt har de senaste EU-parlamentsvalen handlat mycket om vikten av att mobilisera väljarna för att skapa en demokratisk legitimitet för den förda EU-politiken. Resultatet efter 10 år kan sägas vara ganska nedslående med tanke på att valdeltagandet ända sedan införandet av direkta val till EU-parlamentet sjunkit, paradoxalt nog i ungefär samma takt som EU-parlamentets beslutsmakt ökat. Även om detta EU-parlamentsval inte heller resulterade i någon anstormning till valurnorna och det medborgerliga deltagandet fortsatt får anses vara bekymmersamt lågt fick problematiken kring det låga valdeltagandet mindre utrymme i årets val. Strålkastarljuset riktades istället på två andra hot, det ena externt och det andra internt; båda har dock det gemensamt att de ifrågasätter själva fundamentet för EUs existens. Fundamentet består alltså sedan EUs tillblivelse av de 2 processer som det europeiska samarbetet kommit att baseras på, dvs utvidgningsprocessen och integrationsprocessen.

Det externa hotet formulerades från ett geopolitiskt offensivt Ryssland som traditionsenligt, och därför föga överraskande, värnar sin intressesfär i staterna som formerar *the Near Abroad*, nu senast genom den ryska annekteringen av Krim och interventionen i östra Ukraina. Gemensamt för de ryska militära interventionerna i de forna sovjetrepublikerna, som tidigare i den moldaviska utbrytarrepubliken Transnistrien 1992 och i Georgien 2008, är att de genomförs med en argumentation som grundas i att den ryska regimen har ett ansvar att försvara den ryska minoriteten mot deras respektive regeringars provästliga utrikespolitik. Den ryska offensiven i Ukraina ska därför förstås som en tydlig markering mot den europeiska grannskapspolitiken, EUs utvidgningspolitik österut. Sedan 2004 syftar denna politik till att knyta bland annat just Moldavien, Georgien och Ukraina närmare det europeiska samarbetet. Den europeiska grannskapspolitiken är i mångt och mycket baserad på samma typ av premisser och principer som villkorade de tidigare kandidatstaternas medlemskap i den stora östutvidgningen 2004 och 2007, skillnaden består primärt i att det regelverk som villkoras inte är lika omfattande.¹ Och även om EUs villkorspolitik i dessa stater, till skillnad från kandidatstaterna inför östutvidgningen 2004/2007, inte uttalat är direkt kopplad till framtida EU-medlemskap är dess "existensberättigande" ändå baserat på utvidgningsprincipen. De tre potentiella kandidatstaterna har också alla deklarerat att de har ambitionen att bli framtida medlemsstater i Unionen. Den ryska offensiven i Ukraina ska därför förstås som en tydlig signal om att EUs fortsatta utvidgningspolitik österut är allt annat än okontroversiell. Därför, även om samarbetsavtalet mellan Ukraina och EU slutligen undertecknades 27/6 finns det en stor risk för att avtalet förblir en papperskonstruktion, åtminstone så länge våldet i Ukraina tillåts fortsätta. Dessutom, eftersom det finns en överhängande risk att det som händer i Ukraina också kan "spilla över" på Georgien men kanske framförallt på Moldavien, sett till det redan spända läget med den transnistriiska utbrytarrepubliken, är sannolikheten liten för att några samarbetsavtal med dessa stater kommer att skrivas under inom kort.

Hotet mot den europeiska konstruktionen är dock inte begränsat till en extern aktör som utmanar en fortsatt utvidgningsprocess österut, det kommer också inifrån och utmanar även en fortsatt integrationsprocess. Det interna hotet kommer framförallt från högerextrema och högerpopulistiska partigrupperingar som i kölvattnet av eurokrisen sett ett utökat manöverutrymme att effektivt

---

¹ Principerna bygger på att sprida gemensamma värderingar och mål till mottagarstaterna i syfte att stärka den demokratiska utvecklingen i form av god samhällsstyrning, införande av rättstatsprincipen, respekt för mänskliga rättigheter och minoritetsrättigheter samt införande av marknadsekonomiska principer.

mobilisera en växande del av väljarstödet. Den växande nationalistiska politiken är baserad på en agenda av antiglobalisering och främlingsfientlighet som utmanar själva kärnan av integrationstanken och den fria rörligheten som hela det europeiska fredsprojektet baseras på. Denna retorik har på ett effektivt sätt hittat en väljarbas i de flesta av EUs medlemsstater och efter valresultaten till Europaparlamentet i år blev det tydligt att detta stöd är som allra störst i Frankrike och Storbritannien, två av de stater som tillsammans med Tyskland utgjort EUs trojka sedan slutet av 1990-talet och som således varit drivande i utvecklingen av EU-samarbetet. Även om Storbritannien historiskt varit en relativt ofrivillig medlemsstat i EU, så till vida att de konsekvent motsatt sig alltför federala inslag i utvecklingen av EU-samarbetet, innebär de nationalistiska inslagen på hemmaplan att den brittiska regeringens handlingsutrymme i EU-politiken begränsas. Premiärminister Camerons löfte om en framtida folkomröstning om det brittiska EU-medlemskapet men också det nyligen inlagda vetot mot Europeiska rådets förslag på ny Kommissionspresident är båda starka signaler på detta.

Eurokrisens efterdyningar är dock bara symptom på ett större problem som genomsyrar den europeiska konstruktionen och som idag skakar dess grundvalar. Det strukturella problem jag åsyftar utgör egentligen kärnan i det man brukar benämna det demokratiska underskottet. Då tänker jag inte primärt på det som vanligtvis utgör ett centralt tema i sådana diskussioner, dvs Europaparlamentets relativt svaga maktbefogenheter och bristen på demokratiskt ansvarsutkrävande (vilket också för övrigt varit EUs primära strategi för ökad demokratisering alltsedan mitten på 1980-talet). Det jag åsyftar, och som egentligen borde utgöra en förutsättning för diskussioner om utsträckningen av Europaparlamentets maktbefogenheter, handlar om nödvändigheten av att formulera ett gemensamt slutmål för det europeiska projektet, både avseende integrationsprocessen och utvidgningsprocessen. Idag vet varken politiker, eurokrater och allra minst EU-väljarna hur långt det fördjupade samarbetet egentligen kommer att fortskrida eller hur långt EUs gränser, både geografiskt och kulturellt, kommer att sträcka sig? Detta visste man heller inte för 60 år sedan då EUs arkitekter insåg att för att det europeiska fredsprojektet skulle ha en chans att bli politiskt livskraftigt var man tvungen att abdikera inför en gemensam målformulering och istället satsa på den steg-för-steg metod som tidigt kom att bli det europeiska projektets signum. Denna utvecklingslogik, som även om den varit både oförutsägbar och tidvis ryckig, har tjänat EU-samarbetet väl och varit en lyckosam strategi för den fredliga utveckling av EU-samarbetet inneburit. Denna strategi har dock kommit till vägs ände och det är idag uppenbart att EUs väljare inte längre är villiga att rösta på ytterligare fördjupning och utvidgning så länge man inte vet vad man i slutändan röstar på. Det är också ur detta perspektiv både de externa och interna hoten bör förstås. Vi har inte längre råd att väja för diskussionen om EUs slutmål och det är nu dags att ta EUs existentiella problem på allvar!

Anna Parkhouse, politisk doktor
Högskolan Dalarna